

TURVALLISESTI NETISSÄ

MUN JA MUIDEN RAJAT

**-Koulukuraattorin kokemuksia
turvataitokasvatusmateriaalin testauksesta**

SISÄLLYSLUETTELO

1. TURVALLISESTI NETISSÄ – TAUSTAA

1.1 Johdanto

1.2. Lapset ja sosiaalisen median käyttö

1.3. Vuorovaikutus sosiaalisessa mediassa

1.4. 5-luokkalaiset ja Mun Rajat –materiaali

2. LUOKKAVIERAILUN TOTEUTUS JA MATERIAALIEN TESTAAMINEN

2.1. Mun rajat-video

2.2. Stop-leikki

2.3. Ryhmien muodostus leikin avulla

2.4. Ryhmätyöt – ratkaistavat tilanteet

2.5. Tehtävien purku

2.6. Turvallisen netin käytön toimintaohjeiden laadinta

3. POHDINTAA

LIITTEET

1. TURVALLISESTI NETISSÄ – TAUSTAA

1.1 Johdanto

Olen koulukuraattorin työssäni törmännyt useasti lasten netin käytön ongelmiin. Kehittämistehtävässäni toteutin luokkavierailun 5-luokkaan. Suunnitelmanani oli pohtia 5-luokkalaisten kanssa turvallista netin käyttöä Amnestyn Mun Rajat –materiaalia hyödyntäen.

1.2. Lapset ja sosiaalisen median käyttö

Sosiaalisen median käytön osaaminen ei ole lapsille itsestäänselvyys. Vaikka tuntuu, että netin käytön turvallisuudesta ja vaaroista on saatavilla valtavasti tietoa, ovat lasten ja nuorten tiedot kuitenkin puutteelliset. Puutteita tiedoissa on myös vanhemmilla. Voi arvella, että netin käytön pelisäännöistä ja turvallisuudesta ei tällä hetkellä voi kouluissa puhua liikaa.

Useat lapset ovat törmänneet nettikiusaamiseen. Huomionarvoista kuitenkin on, että lapset eivät välttämättä tunnista toimintaa kiusaamiseksi. Eräs oppilas esimerkiksi kertoi, että hänen luokkakaverinsa oli laittanut hänestä luvatta videon youtubeen. Oppilas ei kuitenkaan tiennyt, että tällainen toiminta ei ole sallittua, ja että se johtaa selvittelyihin – ja joissain tapauksissa selvittelyt menevät poliisille asti.

On mahdollista, että tietämättömyys näyttäytyy toiminnassa myös toisella tavalla. Jostain syystä osalla lapsista on hyvin matala kynnyks solvata toisiaan sähköisten viestimien kautta, myös omaa nimeä ja kuvaa käyttäen. Vaikuttaa siltä, että netin ja sosiaalisen median toimintakulttuuri sallii melko helposti toisten loukkaamisen.

1.3. Vuorovaikutus sosiaalisessa mediassa

Internetissä ja sosiaalisessa mediassa toimiminen ja sähköinen viestintä ovat uudenlaisia vuorovaikutuksen muotoja. Internet ja sosiaalinen media ovat tänä päivänä myös osa jokapäiväistä elämää. Niitä ei ole syytä kohdella erillisenä todellisuutena muusta elämästä. Toiminta netissä on yhteydessä muuhun sosiaaliseen kanssakäymiseen. Sosiaalisessa mediassa toimiminen on usein lopulta toiminnan laajentumista kasvokkaisista vuorovaikutussuhteista internetiin. Sosiaalisessa mediassa toimiminen on yhteydessä arkielämään, muun muassa koulupäiviin.

Internet on käsitteenä ja toiminta-alueena hyvin laaja, joten halusin fokusoida tuntia tarkemmin. Valitsin fokukseksi sosiaalisen median. Sosiaalisiksi mediaksi käsitetään muun muassa palvelut facebook, instagram, youtube sekä twitter. Valitsin lähtökohdaksi sosiaalisen median, sillä halusin pohtia lasten kanssa internetissä tapahtuvaa sosiaalista, vuorovaikutteista toimintaa. Koska tällä kertaa ei jäänyt tarpeeksi aikaa pohtia lasten kanssa sosiaalisen median käsitettä, jätin tunnin nimeksi laajemmin ”Turvallisesti netissä, mun ja muiden rajat”.

1.4. 5-luokkalaiset ja Mun rajat -materiaali

Toteutin vierailun käyttämällä Amnesty Mun rajat -materiaalia. Otin materiaalista käyttöön aloitusvideon, stop-leikin, ryhmäyttämisharjoituksen sekä ideoita ryhmätöiden kysymyksiin. Materiaali on löydettävissä sähköisenä:
<http://www.amnesty.fi/opettajille/oppimateriaalit/mun-rajat/mun-rajat-opetusmateriaali>

Amnesty Mun rajat – materiaali tarjosi oivalluksen siitä, millä tavalla turvallista netin käyttöä voisi lähestyä. Mun rajat -materiaalissa tuodaan esille omien rajojen vetämistä – mitä sallii toisen itselle tekevän. Tässä materiaalissa rajojen asettaminen liitetään seksuaaliseen ahdisteluun. Koska ahdistelua tapahtuu paljon myös netissä, ajattelin laajentaa rajojen asettamisen myös nettimaailmaan. Omien rajojen asettamisen lisäksi halusin pohtia lasten kanssa myös toisten rajoja, ja niiden kunnioittamista. Materiaali laittoi liikkeelle myös pohdinnan siitä, miten voisi madaltaa kasvokkaisen toiminnan ja netissä toimimisen välistä seinää.

Valitsin materiaalin kokeilemisen 5-luokkalaisten kanssa. Varhaismurrosiässä 5-luokalla facebook ja muu sosiaalinen media alkavat tulla osaksi sosiaalista kanssakäymistä. Sosiaalisen median käytön opettelua ja siihen liittyviä pohdintoja on hyvä alkaa tekemään mahdollisimman varhain.

2. LUOKKAVIERAILUN TOTEUTUS JA MATERIAALIEN TESTAAMINEN

Toteutin luokkavierailun 3.5.2013. Aikaa vierailulle oli varattu 60min. Opettaja tiedotti vierailusta vanhempia. Ennen tunnin alkua järjestimme opettajan ja muutaman oppilaan kanssa luokan uudelleen. Teimme pulpeteista viisi ryhmätyöpistettä, ja jätimme keskelle lattiaa tilan, jossa voi liikkua. Opettaja lähti vierailun ajaksi toiseen luokkaan. Vierailun tuntisuunnitelma on liitteenä (liite 1.).

2.1. Mun rajat-video

Tunti alkoi PMMP:n Mun rajat-videolla. Mielestäni on merkittävää kuulla roolimallien puhuvan tärkeistä ja aroistakin asioista. Kysyin oppilailta, mitä videolla haluttiin sanoa. Video ei herättänyt vielä tässä vaiheessa tuntia juurikaan keskustelua, mutta alkulämmittelyksi se oli tarkoitettukin.

2.2. Stop-leikki

Videon katsomisen jälkeen luokka jaettiin kahteen jonoon. Jonoja pyydettiin kääntymään vastakkain ja oppilaat muodostivat parit vastapäätä seisovan oppilaan kanssa. Tehtävänä oli lähestyä paria kunnes pari sanoo ”stop”. Vuoroja vaihdettiin välillä. Tehtävää jatkettiin niin, että kuviteltiin, että toinen on hyvä ystävä – kuinka lähelle toisen voi päästää? Tämän lisäksi tehtävä tehtiin niin, että kuviteltiin, että toinen on täysin tuntematon ihminen.

Silloin kun oppilaat kuvittelivat toisen olevan täysin tuntematon, pysäyttivät he tämän kaikkein kauimmas. Nostin tämän esiin, ja esitin myös kysymyksen siitä, oliko help-

poa pysähtyä kun toinen sanoo ”stop”. Vedin myös yhteyden nettimaailmaan – voiko sielläkin sanoa jollekin ”stop”?

Harjoitus on mielestäni hyvä, koska se on niin konkreettinen. Se havainnollistaa rajoja ja niiden asettamista. Palautteen mukaan joidenkin oppilaiden mielestä leikki oli tunnin paras osio, ja kuulin myös opettajalta myöhemmin, että lapset olivat pitäneet tästä leikistä.

2.3. Ryhmien muodostus leikin avulla

Seuraavaksi siirryttiin ryhmien muodostamiseen. Musiikin (Don Johnson Big Band – One MC, One Delay) soidessa oppilaat liikkuvat vapaasti pulpettien keskelle muodostetussa tilassa. Musiikin pysähtyessä he muodostivat kolmesti ryhmiä seuraavien ohjeiden mukaan: laittakaa yhteen 6 kantapäätä, 3 kyynärpäätä, 4 rannetta. Oppilaat muodostivat ryhmän lähes joka kerta samoissa porukoissa, he keksivät luovia ratkaisuja siihen, miten esimerkiksi kolmen hengen ryhmällä toteutetaan jokainen tehtävä. Lopuksi muodostettiin 5 ryhmää. Tehtävä sai positiivista palautetta oppilailta.

Tehtävä sopii tilanteeseen silloin, kun tarkoituksena ei ole varsinainen ryhmäytyminen. Tehtävä mahdollistaa sen, että oppilaat valitsevat ryhmät sen mukaan, ketkä ovat keskenään kavereita. Jos ryhmä ei ole vetäjälle entuudestaan tuttu, kannattaa vetäjän pohtia opettajan kanssa sitä, miten luokassa kannattaa muodostaa ryhmät; miten ryhmien muodostaminen tapahtuisi mahdollisimman hyvässä hengessä. Opettajan kanssa voi pohtia myös sitä, kuinka paljon oppilaat ovat tehneet ryhmässä töitä, kuinka tuttua ryhmätyöskentely on.

2.4. Ryhmätyöt – ratkaistavat tilanteet

Ryhmien muodostamisen jälkeen ryhmät siirtyivät ryhmätyöpisteille. Jokaisessa viidestä ryhmätyöpisteestä oli paperi, jossa oli kuvailtu tilanne, johon oppilaiden piti keksiä toimintatapa. Vastaukset piti kirjoittaa paperille. Koska aikaa meni alussa vähemmän kuin olin ajatellut, ja koska oppilaat halusivat käydä jokaisessa pisteessä, kiersivät ryhmät lopulta kaikki pisteet. Taustalla soitin rauhallista musiikkia. Palautteen ja omien havaintojeni mukaan moni oppilaista piti tämän tyyppisestä tavasta tehdä ryhmätyötä.

Pohdittavat tilanteet:

- 1) Olet tavannut netissä mielenkiintoisen tyyppin. Haluaisit tavata hänet kasvokkain. Miten kannattaa toimia?
- 2) Joku luokasta on laittanut yhdestä luokan oppilaasta videon YouTubeen. Video on laitettu oppilaan tahtomatta. Videon laittanut oppilas näyttää videota muille hihitellen. Mitä tulisi tehdä?
- 3) Saat haukkumaviestejä facebookissa tai muualla netissä. Viestit on osoitettu sinulle, ja niissä kommentoidaan ulkonäköäsi tai käytöstäsi. Miten toimit?
- 4) Netissä yhteyttä ottaa tyyppi, joka lupaa karkkia, vaatteita tai rahaa siitä hyvästä, että menet tapaamaan häntä. Miten toimit?
- 5) Kaverisi laittaa sinulle facebookissa tai muuta kautta viestin, jossa hän haukkuu yhtä teidän luokkalaista. Miten toimit?

2.5. Tehtävien purku

Kun kaikki ryhmät olivat kiertäneet pisteet, käytiin ryhmien kirjoittamat vastauspaperit läpi. Oppilailla ei ollut vastausten mukaan täysin selkeää käsitystä siitä, miten tulisi toimia niissä tilanteissa, kun jotain henkilöä solvataan sosiaalisessa mediassa. Vastauksissa ehdotettiin kuitenkin aikuisille kertomista. Tartuin purkutilanteessa siihen, miksi toisia ei tule solvata sähköisissä(kään) viestimissä.

Purkutilanteissa koetin vetää yhtäläisyyksiä netissä toimimisen ja muun toiminnan välillä. Annoin oppilaille esimerkin: Jos jonkun oppilaan kuva laitettaisiin koulun seinälle, niin kirjoittaisivatko muut kuvan alle solvauksia laittaen oman nimen ja kuvan vielä perään? Jos eivät, niin miksi näin toimitaan sosiaalisessa mediassa? Puhuimme siitä, miten nettiin laitettuja julkaisuja ei saa pois, ja kuinka muun muassa nettipoliisi pystyy jäljittämään julkaisut, vaikka julkaisija olisikin itse yrittänyt poistaa ne. Luimme myös poliisin nettisivuilta otteen koskien kunnianloukkausta.

Oppilailla oli vastausten mukaan kohtuullisen selkeä käsitys siitä, että tuntemattomia ja erityisesti tuntemattomia aikuisia ei tule lähteä tapaamaan kasvokkain, eikä yhteydenpitoa tule jatkaa. Oppilaat heräsivät itsekkin hieman pohtimaan yhtäläisyyksiä nettimaailman ja fyysisen maailman välillä; eräs oppilas pohti sitä, kuinka lapsia opetetaan siihen, että vieraan ihmisen matkaan ei saa lähteä.

Tehtäviä purettaessa oppilaat alkoivat hieman väsyä, tuntia oli kulunut jo 45 minuuttia kun purku alkoi. Ryhmätöiden tekeminen sekä niiden purku samalla tunnilla peräkkäin voi olla liikaa oppilaille. Valitettavan vähän aikaa jäi myös vapaalle keskustelulle.

2.6. Toimintaohjeet turvalliseen netin käyttöön

Tunnin lopuksi teimme toimintaohjeet turvallisesta netin käytöstä. Oppilaat heräsivät pohtimaan ohjeita paremmin, kun kysyin, kuinka he neuvoisivat tulevia 5-luokkalaista netin käytössä. Ohjeet laitettiin luokan seinälle.

3. POHDINTAA

Opettaja keräsi oppilailta palautteen seuraavalla tunnilla. Palaute-lomake on tekstin liitteenä (liite 2.). Palautteen mukaan tunnilla oli paljon tuttua asiaa, mutta tuli uuttakin asiaa (vastausvaihtoehdot b, 12 vastausta /14 vastauksesta). Kahden vastaajan mukaan kaikki asiat olivat tuttuja (vastausvaihtoehto a). Tunnin parhaaksi jutuksi mainittiin eri pisteillä tehty ryhmätö sekä stop-leikki. Joku taas ei pitänyt ryhmätöiden tekemisestä. Jotkut kirjoittivat, että tunti oli ”tosi kiva” tai ”päivän paras tunti”.

Jatkokehittelyä ajatellen seuraavat asiat toimivat hyvin

- stop-leikki – havainnollistaa rajojen asettamista
- ryhmätöskentely kiertäen eri pisteillä
- yhteinen pohdinta purkutilanteessa – oppilaat halusivat kertoa kokemuksiaan
- pmmp:n videotervehdys
- toimintaohjeiden teko

Jatkokehittämiseksi muuttaisin seuraavia asioita:

- tunnin jakaminen vähintään kahteen vierailukertaan
- ryhmätöiden teko ja purku eri kerroille, kuitenkin ajallisesti lähelle toisiaan
- enemmän aikaa sille, että oppilaat saisivat kertoa, mikä heitä mietityttää netin käytössä tai millaisiin asioihin he ovat netissä törmänneet. (Ratkaistavat tilanteet voisivat myös olla osin oppilaiden itsensä tuottamia.)
- purkuun jotain lisää tai jokin ”raami”, esimerkiksi tositapahtumista mukailtu esimerkkitarina jokaisesta tilanteesta
- vielä tiiviimmin rakennettu yhteys nettimaailman ja fyysisen maailman välille
- stop-leikin pohdintaa ja rajojen miettimistä myös tunnin loppupuolelle

Kokonaisuudessaan Mun rajat .-materiaaliin tutustuminen sekä sen kokeilu 5-luokkalaisten kanssa oli hyvin antoisa kokemus. Kehitystehtävää työstäessä lasten toiminta sosiaalisessa mediassa tuli tutummaksi, mikä on arvokasta koulukuraattorin työn näkökulmasta. Kehitystehtävä myös innoittaa tutustumaan lasten sosiaalisen median käyttöön ja sähköiseen viestintään entistäkin laajemmin.

Materiaali sopii varmaankin hyvin myös ylemmille luokille. Mielenkiintoista olisi tietää, millaista sosiaalisen median käyttö eri ikäryhmillä on - kohtaavatko yläkoululaiset sosiaalisessa mediassa toisen tyyppisiä asioita kuin alakoululaiset.

LIITE 1.

TURVALLISESTI NETISSÄ, TUNTISUUNNITELMA

Huom! Alla oleva on alustava tuntisuunnitelma, raportissa näkyvä toteutunut suunnitelma sekä sen kehittämisideat.

Valmistelu: luokkaan muodostetaan 5 ryhmätyöpöytää, pöydille laitetaan valmiiksi tehtävät. Jokaiselle pöydälle tulee 1 tehtävälappu.

7min	<p>Aloit tunnin aiheena ”Turvallisesti netissä, mun ja muiden rajat”</p> <p>PMMP:n mun rajat-video http://www.youtube.com/watch?v=bxNwpBZDqFA</p>	Mitä videolla halutaan viestiä? Mitä on rajat, mitä ne voisivat olla netissä?
5 min	<p>Stop-leikki, Oppilaat asettuvat kahdeksi riviksi, vastapäätä oleva otetaan pariiksi. Parin lähestyessä toisen tulee sanoa ”stop”, kun siltä tuntuu. Vaihdetaan rooleja. Keskustellaan rajoista.</p>	Havainnollistetaan rajojen asettamista, rajoja voidaan asettaa myös netissä ja muussa sähköisessä viestinnässä
5 min	<p>Ryhmien muodostaminen Oppilaat kävelevät ympäri tilaa, taustalla musiikkia. Musiikin pysähtyessä muodostetaan kolme kertaa ohjeiden mukaan pieniä ryhmiä. Kolmannella kerralla muodostettavasta ryhmästä tulee se, jonka kanssa tehdään ryhmätyö. ohjeet: laitakaa 1) kolme kyynärpäätä 2) kuusi rannetta 3) neljä kantapäätä yhteen</p>	Ilmapiirin keventämistä, pientä ryhmäyttämistä
15min	<p>Ryhmätyö Kukin ryhmä menee yhdelle ryhmätyöpisteelle. Ryhmä keskustelee tehtävälapun ratkaistavasta tilanteesta, ja kirjoittaa ylös toimintaohjeita. (Ratkaistavat tilanteet seuraavalla sivulla)</p> <p>Ohjaajan merkistä ryhmät vaihtavat työpistettä.</p>	Mitkä ovat omat rajat netissä? Entä muiden rajat?
20min	<p>Töiden purku ja keskustelua Toimintaohjeiden laatiminen</p> <p>Käydään jokainen ratkaistava tilanne läpi. Laaditaan luokan seinälle toimintaohjeet turvalliseen netin käyttöön.</p>	Oppilaiden omat kokemukset
8min	<p>Lopetus + palaute (tai sitten opettaja kerää palautteen seuraavalla tunnilla)</p>	

LIITE 2.

Palaute

Mikä tunnissa oli parasta?

Mitä olisi voitu tehdä toisin?

Olivatko asiat sinulle ennestään tuttuja vai uusia? Alleviivaa sopivin vaihtoehto (a, b, c, tai d):

- a) kaikki asiat olivat tuttuja
- b) oli paljon tuttua asiaa, mutta tuli jotain uuttakin
- c) oli vähän tuttua asiaa, tuli paljon uutta asiaa
- d) asia oli täysin uutta

Mitä uutta sait tietää?

Muita terveisiä:

Kiitos palautteesta! t. kuraattori